

A jelenséget egy ilyen egzisztenciál-ontológiai jelentős alapdiszpozíciójának, a szorongásnak (vö. 40. §.) később következő interpretációjára való tekintettel a diszpozíció fenoménjét még konkrétabban kell felmutatnunk egy meghatározott móduszán, a *félelemen*.

30. §. A félelem mint a diszpozíció egyik módusza*

A félelem fenoménjét három szempontból vizsgálhatjuk: analizáljuk a félelem mitől-jét, a félést és a félelem tétjét. Ezek a lehetséges és összetartozó szempontok nem véletlenszerűek. Általuk jut napvilágra a diszpozíció mint olyannak a struktúrája. Az analízis teljesebbé lesz azzal, hogy rámutatunk a félelem lehetséges modifikációira, melyek más és más struktúramozzanatait érintik.

A félelem *mitől-je*, a „félelmetes”, mindenkor világban belül utunkba kerülő, melynek létmódja a kézhezállás, a kéznéllevő vagy pedig az együttes jelenséget. Nem csak kusan kell beszámolnunk arról a létezőről, amely sokféleképpen és többször „félelmetes” lehet, hanem a félelmetest félelmetességében kell fenomenálisan meghatároznunk. Mert tartozik a félelmeteshez mint olyanhoz, ami a félesben utunkba kerül? A félelem *mitől-je* fenyegető jelleggel bír. Több minden tartozik ehhez: 1. az utunkba kerülő rendeltetésmódja az ártalmasság. Ez egy rendeltetésösszefüggésen belül mutatkozik meg. 2. Ez az ártalmasság az általa érintettségeknek egy meghatározott körére vonatkozik. Maga mint így meghatározott egy meghatározott tájékról jön. 3. Maga a tájékon és az onnan jövőt olyanként ismerjük, mint amivel valami nincs „rendjén”. 4. Az ártalmass mint fenyegető

még nincs elérhető közelben, de közeleg. Az ilyen közeledésben az ártalmasság kisugárzik és a fenyegetés jellegével bír. Ez a közeledés a közelben történik. Ami ugyan a legnagyobb mértékben ártalmas lehet és még állandóan közeledik habár a távolban, félelmességében leplezett marad. Közelben közeledőként viszont az ártalmass fenyegető; elérhet, de mégsem ér el. A közeledésben ez a „lehet és végül még-nem” tovább fokozódik. Erre mondjuk, hogy félelmetes. 6. Ebben a következő rejtik: az ártalmass a közelben közeledőként azt a leleplezett lehetőséget viseli magán, hogy elmaradhata és kikerülhet bennünket, ami a félést nem oltja ki és nem is csökkenti, hanem kialakítja.

Maga a félés nem más, mint hogy magunkat általa érintendően, kitárolkozunk az így jellemzett fenyegető előtt. Nem arról van szó, mintha először megállapítanánk valami jövőbeli bajt (malum futurum), melytől aztán félünk. De a félés sem csak konstatálja a közeledőt, hanem előbb felfedi félelmetességében. És félén „tisztáthatja” akkor a félelem, kifejezetten rápillantva, a félelmetest. A körfeltekintés azért látja a félelmetest, mert ő maga a félelem diszpozíciójában van. A félés mint a diszpozicionális világban-benne-lét szendergő lehetősége, a „félélnkség” a világot már arra való tekintettel tárta fel, hogy belőle valami félelmetes közeledhet. Magát azt, hogy valami közeledhet, a világban-benne-lét lényegi egzisztenciális térbelisége tette hozzáférhetővé.

A tét, az, amit a félelem felt, a magát feltő létező maga, jelenséget. Csak az a létező félhet, amelynek léteben önmaga a tét. A félés ezt a létezőt veszélyeztetettségében, önmagára hagyatottságában tárja fel. A félelem — ha változó határozottsággal is — mindig a jelenséget leplezi le jelenségsége léteben. Hogyha portánkat feltük, ez nem mond ellent a félelem tétjéről adott fentebbi meghatározásnak. Mert a jelenséget világban-benne-léteként minden-

* Vö. Arisztotelész, *Rétorika* B 5, 1382 a 20—1383 b 11.

kor gondoskodó, valamihez kötött lét. A jelenvalólét mindenekelőtt és többnyire azáltal *van, amit* gondoz. Ennek veszélyeztetése a valamihez kötött lét fenyegetése. A félelem a jelenvalólétet túlnyomóan privatív módon tárja fel. Összavarja és „fejetlenné” teszi. A félelem, midőn látni engedi, egyben el is zára a veszélyeztetett benne-létet úgy, hogy amikor a félelem már engedett szorításából, a jelenvalólétnek előbb ismét önmagára kell találnia.

A félés mint önmagunk féltése valamitől, mindig egyförmán eredendően tárja fel — akár privatívan, akár pozitívan — a világban belül létezőt a maga veszélyességében, a bennelétet pedig fenyegettségére való tekintettel. A félelem a diszpozíció egyik módusza.

De a féltés másokra is vonatkozhat, s ekkor az ő féltésük ről beszélünk. Valakinek a féltése nem szünteti meg az ő félelmét. Ez már csak azért is kizárt, mert a másiknak, akit féltünk, a maga részéről egyáltalán nem kell félnie. Legtöbbször éppen akkor féltjük a *másikat*, ha ő *maga nem* fél, és vakmerően ront rá a fenyegetőre. A féltés a másokkal való együttes diszpozíció egyik módja, de nem szükségszerűen együttfélés és még kevésbé egymásféltés. Féltethetünk valakit anélkül, hogy félnénk. De pontosan szemügyre véve a dologot, a valakit féltés mégis önféltés. Ekkor a másikkal való együttléttet „féltettük”, akit elragadhatnak tőlünk. A félelmetes nem irányul közvetlenül a másikat féltőre. A valakit féltés valamiképpen nem-érintettnek tudja magát, és mégis érintve van annak az együttes jelenvalólétnek az érintettsége fölött, melyet félt. A valakit féltés ezért nem tompított önféltés. Itt nem „érzelmi hangok” fokozatairól van szó, hanem egzisztenciális móduszokról. A valakit féltés azáltal, hogy „tulajdonképpen” nem fél, nem veszti el specifikus valódiságát.

A teljes félelemfenomén konstitutív mozzanatai variálódhannak. Ezáltal a félés különböző lételehetőségei adódnak.

A fenyegetőnek az utunkba kerülés struktúrájához tartozik a közeledés a közelben. Ha egy fenyegető a „jóllehet még nem, de bármely pillanatban” formájában hirtelen beüt a gondoskodó világban-benne-létbe, a félelem *ijedelemmé* válik. A fenyegetőben tehát szét kell választani: a fenyegetőnek a legközelebbi közeledését és azt a módot, ahogy maga a közeledés az utunkba kerül, a hirtelenséget. Az ijedelem mitől-je mindenekelőtt valami ismeretes és otthonos. Ha ezzel szemben a fenyegető a teljességgel idegennek a jellegével bír, akkor a félelem *rémületté* válik. S ahol egy fenyegető mint rémítő kerül utunkba, és egyúttal ahogy utunkba kerül, az a megijesztsés, a hirtelenség, ott a félelem *elszörnyedéssé* válik. A félelem további ismert módozatai: a fénénkség, a bátortalanság, az aggodalom, az elképedés. A félelem módozatai mint diszpozíciók lehetőségei utalnak rá, hogy a jelenvalólét mint világban-benne-lét „félelemmel telített”. Ezt a „félelemmel telítettséget” nem szabad egy faktikus, „egyedi” hajlam ontikus értelmében felfogni, hanem mint a jelenvalólét lényegszerű diszpozíciójának egzisztenciális lehetőségét általában, amely persze nem az egyedüli.

31. §. A jelenvaló-lét mint megértés

A diszpozíció azoknak az egzisztenciális struktúráknak az *egyike*, amelyekben a „jelenvalóság” léte fennáll. Épp ily eredendően vele együtt konstituálja ezt a létet a *megértésakattus* is. A diszpozíció mindenkor saját megértéssel rendelkezik, még ha csak úgy is, hogy elnyomja azt. A megértés mindig hangolt. Ha ezt mint fundamentális egzisztenciálét interpretáljuk, akkor megmutatkozik, hogy ezt a fenomént a jelenvalólét *létének* alapmódszaként fogjuk fel. Ezzel szemben a „megértést” mint az *egyik* lehetséges megismerés-sajtát a többi között, amely mondjuk különbözik a „magya-